

Sultonmurod DONAYEV,
“O‘zagroinspeksiya”ning Qashqadaryo viloyati boshqarmasi

Qarshi davlat universiteti professori, PhD O.Aslanova taqrizi asosida

TA'LIM SIFATINI BOSHQARISHNING DAVLAT-JAMOAT MODELII

Аннотация

Ushbu maqolada ta'lim sifatini boshqarishning davlat-jamoat modelini ishlab chiqish tahlil qilingan. Shuningdek, chuqur ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar bilan xarakterlanadigan jamiyat hayotining turli sohalarida bozor munosabatlarining rivojlanishi va demokratlashtirish jarayonlari ta'lim tizimining rivojlanishiga hamda ushbu sohadagi eng muhim yangiliklar berilgan.

Bundan tashqari, zamonaviy muammolarni manbalarni aniqlamasdan muvaffaqiyatli hal qilib bo'lmashligi, ijtimoiy kelishuv, ijro hokimiyatining real va asosli rejalari asosida uzoq muddatli istiqbolga mo'ljallangan yangi davlat ta'lim siyosatini shakllantirish bosqichlari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim sifatini boshqarish, ta'lim sifati, davlat-jamoat modeli, ta'limni boshqarish, ijtimoiy pedagogika, bolalarni tarbiyalash, ijtimoiy-pedagogik tadqiqot va boshqalar.

ГОСУДАРСТВЕННО-ОБЩЕСТВЕННАЯ МОДЕЛЬ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье анализируется разработка государственно-общественной модели управления качеством образования. Также для него характерны глубокие социально-экономические изменения, обусловленные развитием рыночных отношений в различных сферах жизни общества и процессами демократизации системы образования, а также важнейшие нововведения в этой области. Кроме того, перечислены этапы формирования новой государственной образовательной политики на долгосрочную перспективу на основе общественного согласия, реальных и обоснованных планов исполнительной власти, которые не могут быть успешно решены без выявления источников.

Ключевые слова: Управление качеством образования, качество образования, государственно-общественная модель, управление образованием, Социальная педагогика, воспитание детей, социально-педагогические исследования и др.

PUBLIC-PUBLIC MODEL OF QUALITY MANAGEMENT OF EDUCATION

Annotation

This article analyzes the development of a public-public model of Educational Quality Management. Also characterized by profound socio-economic changes, the development of market relations and democratization processes in various areas of the life of society are given to the development of the educational system, as well as the most important innovations in this area. In addition, the stages of the inability to successfully solve modern problems without identifying sources are presented, the formation of a new state educational policy, which is designed for a long-term perspective on the basis of a social agreement, realistic and well-founded plans of the executive branch.

Key words: Quality management of education, quality of Education, State-Public Model, Education Management, Social Pedagogy, child education, socio-pedagogical research, etc.

Kirish. Yigirmanchi asming so'nggi o'n yilligi O'zbekistonda chuqur ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar bilan xarakterlanadi. Jamiyat hayotining turli sohalarida bozor munosabatlarining rivojlanishi va demokratlashtirish jarayonlari ta'lim tizimining rivojlanishiga ham tubdan ta'sir ko'rsatdi. Ushbu sohadagi eng muhim yangiliklarga quyidagilar kiradi: "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi; Davlat ta'lim standartlarini joriy etilishi; ko'p bosqichli oliy ta'lim tizimini joriy etilishi; nodavlat ta'lim sektorining shakllantirilishi; ta'lim tizimida bozor munosabatlari elementlarini shakllantirilishi; oliy kasbiy ta'lim tizimini strukturalashtirilishi; professional ta'lim tizimida mutaxassislar tayyorlash tuzilmasining o'zgariishi - hajmlarni "bozor" mutaxassisliklari yo'nalishi bo'yicha qayta taqsimlanishi; ta'lim muassasalarining davlat litsenziyalash, attestatsiyadan o'tkazish va akkreditatsiya qilish tizimini shakllantirilishi; ta'lim sohasida texnologiyalarning rivojlanishi; ochiq ta'lim tizimining paydo bo'lishi; qo'shimcha kasbiy ta'lim tizimi roli va ahamiyatining kuchaytirilishi.

Bugungi kunga kelib nodavlat ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlari ancha aniq nomoyon bo'ldi: mavjud resurslardan samarali foydalanish; bozor tamoyillarini ta'lim sohasiga integratsiyalash; jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda dinamik rivojlanish.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Rivojlangan mamlakatlarda sifat falsafasi, shuningdek, sifat metodologi-yasi va boshqaruvini tashkil etish sohasida ham chuqur an'analarga yuzaga kelgan. V.V.Krayevskiy, I.Y. Lerner, M.I.Maxmutov, M.N.Skatkin va boshqalarning ilmiy ishlarida bilim va ta'lim jarayonini sifati tizimi shakllantirish asoslari keltirilgan. Ijtimoiy amaliyotda har qanday obyekt va jarayonlarning sifati haqida fan - kvalitologiya va sifati o'lchash va baholash fani - kvalimetriya shakllantirilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Yuqoridagilarni ta'lim sohasidagi ijibiy tendensiyalar sifatida tasniflash mumkin, ammo salbiy

tomonlari ham mavjud: davlat ta'lim muassasalarining sezilarli darajada moliyalashtirilmaganligi va bu bilan bog'liq moddiy-texnik bazaning ma'naviy va jismoniy eskirishi, texnologik qoloqlik; ta'lim iqtisodiyotning ijtimoiy jihatdan jozibador bo'lmagan tarmog'iga aylandi, buning natijasida ta'lim muassasalari xodimlarining eng qobiliyatli qismi chiqib ketdi; ta'lim sohasida mintaqaviy izolyatsiya; ichki hududda ta'lim olayotgan yoshlar soni ortib bormoqda; boshqa hududlardan mutaxassislarning sezilarli oqimi kuzatilmayapti; ta'lim muassasalarining filiallari va vakolatxonalari hududlarda jadal sur'atlar bilan o'smoqda.

Tahlil va natijalar. Ta'limdagi yuqorida keltirilgan salbiy ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar uning sifatining bosqichma-bosqich pasayishiga olib keladi. So'nggi yillarda iqtisodiyot va jamiyatning jadal rivojlanishi, mamlakatimiz ta'lim kompleksida ro'y berayotgan voqealar ta'limni adekvat *(maqbul darajada) boshqarish tizimini taqozo etmoqda.

Bugungi kunda paydo bo'lgan davlat vertikal boshqaruv tizimi o'ziga xos zaif tomonlarga ega, ular orasida quyidagilarni ta'kidlash kerak:

- ta'lim tizimlarining tashqi muhit "chaqiriqlari" ga o'z vaqtda va adekvat javob berishini ta'minlash imkoniyatlarining cheklanganligi;

- zamonaviy ta'lim kompleksini samarali boshqarish uchun real resurslarning yetishmasligi;

- ta'lim muassasalarini boshqarishning aksariyat subyektlari ta'lim natijalariga erishishga emas, balki ta'lim jarayoniga yo'naltirilgan;

- ta'limning davlat sektorida kuzatilayotgan budjet moliyaviy va moddiy resurslarning tanqisligi ko'pincha ta'lim tashkiloti rahbari va xodimlarining kasbiy mahoratining yetishmasligi uchun bahona sifatida ilgari suriladi.

Ijtimoiy kelishuv, turli siyosiy kuchlarning roziligi, ijro hokimiyatining real va asosli rejalari asosida uzoq muddatli istiqbolga

mo'ljallangan yangi davlat ta'lim siyosatini shakllantirish bosqichi bo'ladi.

Shu bilan birga, "Ta'lim to'g'risida" gi qonunda belgilangan ta'limni davlat-jamoat boshqarish tamoyili turli obyektiv va subyektiv sabablarga ko'ra asosan rasmiy ravishda amalga oshirilayotganini alohida ta'kidlash lozim. Davlat-jamoatchilik munosabatlarining rivojlanmaganligi, tizimsizligi va ta'limni boshqarish masalalarida real o'zaro munosabatlarining amalda yo'qligi davlat tuzilmalariga boshqaruvning yopiq xususiyatini, uning ma'muriy xarakterini saqlab qolishda davom etish va asosan mavjud tizimning faoliyatini ta'minlash bo'yicha ishlash imkonini beradi.

Mamlakatimizda fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning ustuvor ahamiyatini anglagan holda, ta'limni boshqarishning davlat-jamoat xarakterining alohida ahamiyatini ta'kidlash zarur. Shubhasiz, ta'lim va uni boshqarishda ijtimoiy komponentning shakllanishi va rivojlanishi jamoatchilikning davlatning haqiqiy teng huquqli ijtimoiy hamkoriga aylanishini ta'minlaydi. Shuni hisobga olish kerakki, zamonaviy sharoitda ushbu tamoyillarni faqat boshqaruvning davlat-idoraviy komponentining faol tashabbuskor va rag'batlantiruvchi roli va qo'llab-quvvatlashi bilan amalga oshirish mumkin, uning subyektlari ta'lim sohasida davlat-jamoat hamkorligini faollashtirish va demokratlashtirishning muqarrarlari va zarurligini anglaydilar. Ta'lim tizimini rivojlantirish istiqbollari belgilovchi hujjatlar tahlili bu shart-sharoitlar hozir shakllangan, deysigga asos beradi.

Ta'lim sohasidagi davlat-jamoat munosabatlari, bizningcha, ta'lim xizmatlarini yaratish, taqsimlash va iste'mol qilishda ishtirok etuvchi kishilar guruhlar va ularning vakili bo'lgan tashkilotlar (davlat va jamoat) o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni anglatadi. Bu davlat-jamoat munosabatlarining shakli bo'lib, unda har bir shirik tomonlarning harakatlari amalga oshiriladi. Ta'limni davlat-jamoat boshqaruv - bu boshqaruvning alohida turi bo'lib, u birgalikda harakat qiladigan davlat (idora) va jamoat birlashmalarining boshqaruv qarorlarini ilgari surish, tayyorlash, muhokama qilish, qabul qilish va amalga oshirishda ishtirok etishni nazarda tutadi. Bu harakatlarning natijalari jamiyat ehtiyojlariga mos keladi va davlat manfaatlariga zid kelmaydi. Bunday o'zaro harakat ta'limni boshqarishning davlat tarkibiy qismini ichki korporativ manfaatlardan tashqariga chiqishga va uning faoliyatini, birinchi navbatda, ta'lim tizimini rivojlantirish va jamiyat taraqqiyoti talablariga javob beradigan tarzda qayta qurishga majbur qiladi.

Boshqaruvning turli darajalarida ta'limni boshqarish tizimining jamoat komponenti quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin: professional hamjamiyat; ta'lim xizmatlari iste'molchilari va o'quv jarayoni natijalari; jamoat tashkilotlari, partiyalar va harakatlar.

Ta'limni boshqarishning "ijtimoiy komponenti"ga ijro etuvchi va qonun chiqaruvchi hokimiyat vakillarini kiritish maqsadga muvofiq ko'rinadi.

Regionda ta'limni boshqarishning yangi tamoyillarini shakllantirishning uzoq muddatli amaliyoti shuni ko'rsatdiki, ta'limni boshqarish tizimining ijtimoiy tarkibiy qismi samarali bo'lishi uchun quyidagilar zarur: professional hamjamiyatni ta'lim jarayonlari va natijalari to'g'risida xabardor qilish tizimini yaratish; kasbiy hamjamiyat va jamoatchilikni faollashtirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqish va amalga oshirish; barcha darajadagi (ta'lim muassasasining hududiy darajasi) davlat-jamoat boshqaruv tizimining hayoti va o'zaro hamkorligi uchun zarur qonunchilik va meyoriy-huquqiy bazani ishlab chiqish.

Agar ta'lim tizimining yaxlitligi haqida gapiradigan bo'lsak, boshqaruvning davlat-jamoat xarakteri ham ta'limning barcha bosqichlariga taalluqli bo'lishi kerak. Barcha darajadagi ta'limni boshqarishning davlat organlari shakllantirilgan (biz ular faoliyatining sifat tomoniga to'xtalmaymiz), ta'limni boshqarishda jamoat institutlarini shakllantirish zarur hisoblanadi.

Ta'limni boshqarishning shakllanayotgan amaliyotini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, ta'limni boshqarishning mintaqaviy darajasida quyidagilarni jamoat tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqish mumkin: muvofiqlashtiruvchi kengash, hududiy ta'lim boshqaruv organi hay'ati, hududiy oliy o'quv yurtlari rektorlari kengashi; hududiy vasiylik kengashi, ta'lim muassasalari vakillarining birlashmalari va boshqalar.

Ta'lim muassasasi darajasidagi jamoat tuzilmalari alohida ahamiyatga ega: ta'lim muassasasi kengashi; vasiylik kengashi; talabalar huquqlarini himoyalash bo'yicha kengash; ta'lim sifati

kengashi; talabalarini yakuniy attestatsiyadan o'tkazish bo'yicha kuzatuvchilar kengashi va boshqalar.

Ta'limning davlat-jamoat boshqaruv tizimining samarali faoliyat ko'rsatishi davlat ta'lim organlari bilan jamoat tashkilotlari yoki mahalliy hamjamiyat vakillari o'rtasida yangi kelishuv munosabatlari shakllangan taqdirdagina mumkin bo'ladi.

Regionda ta'lim muammolarini tizimli hal etish ta'lim kompleksini mutanosib rivojlantirish, uning barcha darajalari va tarmoqlari uchun qulaylik, sifat va samaradorlikni ta'minlashga qaratilgan.

Ta'lim sifati deganda ta'lim natijalarining davlat talablariga, jamiyat va shaxsning kutishlariga muvofiqligi tushuniladi. Ta'lim samaradorligi deganda ta'lim natijalarining xarajatlarga mosligi tushuniladi.

Regional ta'lim tizimining holati tahlili shuni ko'rsatdiki, hududiy ta'lim tizimini har tomonlama rivojlantirish sharti qator muammolari hal etishdan iborat bo'lib, ularning eng muhimlari, bizningcha, quyidagilardan iborat: ta'limni boshqarishning turli darajalarida funksiyalarning aniq taqsimlanmaganligi tufayli region ta'lim tizimining past darajada nazorat qilinishi; real (haqiqiy) ta'lim natijalari bilan davlat, jamiyat va shaxs tomonidan ma'lum bir vaqtda talab qilinadigan natijalar o'rtasidagi nomuvofiqlik, bunda nafaqat talabalar bilimining sifati, balki shaxsiy fazilatlarining shakllanishi ham hisobga olinadi; region ta'lim kompleksining alohida tarmoqlarini rivojlantirishning bir xil taqsimlanmaganligi va turliligi; regionda joylashgan ta'lim resurslaridan foydalanish samaradorligining pastligi.

Ta'limni modernizatsiya qilish va yangi ta'lim modellarini yaratish mintaqaviy tajriba va ta'limni rivojlantirishning mahalliy sharoitlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerak. Shu nuqta nazardan, ta'limni rivojlantirish dasturlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir tamoyillari va tizimini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Ushbu muammoni hal qilish uchun, bizning fikrimizcha, tizimni ikki yo'l bilan modifikatsiya qilish mumkin: ma'muriy boshqaruv tuzilmalarini ishlab chiqish, yanada rivojlangan qat'iy aloqalar tizimini joriy etish yoki boshqaruv tizimida ijtimoiy komponentni mustahkamlash orqali qat'iy bo'lmagan aloqalar to'plamining ishonchligini oshirish.

Birinchi usul juda aniq va ishonchli tarzda amalga oshirilishi mumkin, ammo muammo shundaki, ma'muriy va boshqaruv resurslarini oshirish *(ko'paytirish), qoidaga ko'ra, kerakli natijalarni bermaydi, chunki murakkab tuzilmalarda qat'iy ulanishlar tizimi kutulmagan holatlarga (tashqi yoki ichki omillar ta'sirida tizim elementlarining holatining keskin o'zgarishi) dinamik ravishda javob berishga qodir emas va shuning uchun ko'pincha boshqaruv *(nazorat) harakatlari kutilgan natijalarga olib kelmaydi.

Amaliyot shuni ko'rsatdiki, vaqt o'tishi bilan ma'muriy-boshqaruv tizimi o'z-o'zini rivojlantirish muammolari bilan ko'proq shug'ullanadi (boshqaruvdagi muvaffaqiyatsizliklar boshqaruv tuzilmasi sonini ko'paytirish uning ishonchligini oshiradi degan noto'g'ri fikrni keltirib chiqaradi). Shunday qilib, aniqroq va soddarroq usulni afzal deb hisoblash mumkin emas.

Tizimni modifikatsiya qilishning ikkinchi usuli o'zgarishlarga adekvat va o'z vaqtida javob berishga qodir bo'lgan ishonchli o'zaro aloqa tuzilmasi bilan o'zini o'zi rivojlantiruvchi tizimni yaratishni nazarda tutadi.

Muvofiqlashtiruvchi kengash subyekt ma'muriyat rahbarining qarori bilan tuziladi, bu unga alohida maqom beradi va hududiy miqyosda ta'limni rivojlantirish bo'yicha strategik qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Xulosa va takliflar. Ta'lim sifati boshqarishda maktab va mahalliy hamjamiyat o'rtasida paydo bo'layotgan o'zaro hamkorlik, aslida, davlat va jamiyatning kelajakdagi konstruktiv o'zaro hamkorligi uchun namunadir. Bu holat ta'lim muassasalari faoliyatini jamiyat, mijozlar va iste'molchilar uchun ochiq qilish imkonini beradi. Ammo xuddi shu holat ta'lim jarayonining barcha subyektlari - o'qituvchilar, ma'muriyat, o'quvchilar, ota-onalar, jamoatchilik va ishbilanmon doiralar vakillariga ham yangi talablar qo'yadi, chunki bu ularning mas'uliyatli tanlovini (dasturlar, ta'lim muassasalari, o'rganishning qiyinchilik darajasi va boshqalar) qilishlari uchun sharoit yaratadi. Aynan mana shu mas'uliyatli tanlov amaliyoti ta'lim faoliyatining barcha ishtirokchilarining subyektligini shakllantirishning eng muhim shartlaridan biridir. Shunday qilib, "ochiq ta'limdan ochiq jamiyat sari" rivojlanish holati yaratiladi.

ADABIYOTLAR

1. Абдеев Р.Ф. Механизм управления, его генезис и системоорганизующая роль / Р.Ф.Абдеев // Философские науки. - 1990. - № 4. - С. 105-113.

2. Анисимов О.С. Методологическая культура педагогической деятельности и мышления / О.С.Анисимов. -М.: Экономика, 1991. 415 с.
3. Блауберг И.В. Становление и сущность системного подхода / И.В.Блауберг, Э.Г.Юдин. -М.: Наука, 1973. 270 с.
4. Боулдинг К. Общая теория систем скелет науки (исследование по общей теории систем) / К.Боулдинг. - М.: Прогресс, 1969. - С. 106-124.
5. Волков Г.Н. Этнопедагогические концепции национальной школы / Г.Н. Волков // Народное образование Якутии. 1993. - № 2. - 13-15.
6. Ганелин Ш.И. Очерки по истории средней школы в России второй половины XIX в. / Ш.И.Ганелин. М.: Учпедгиз, 1954. - 304 с.